

TOPARTIKELEN 2015

MWD Eline Bröker
Samen kom je er wel

MWD Marlieke Moors
Rouw mag er zijn

De artikelwedstrijd is een initiatief van de opleidingen van het Instituut voor Social Work (ISW) en het lectoraat Innovatieve Maatschappelijke Dienstverlening van het Kenniscentrum Sociale Innovatie (KSI). Het ISW en het KSI zijn onderdeel van de Faculteit Maatschappij & Recht.

INHOUD

Voorwoord	5
Artikelwedstrijd 2015	6
MWD Eline Bröker	8
Juryoordeel	9
<i>Samen kom je er wel</i>	10
MWD Marlieke Moors	20
Juryoordeel	21
<i>Rouw mag er zijn</i>	22

VOORWOORD

Met gepaste trots presenteren we de jubileumuitgave van het boekje Topartikelen 2015. Dit is de vijfde bundel in de reeks Topartikelen met de winnende artikelen van de jaarlijkse artikelwedstrijd. In 2010 vond de eerste artikelwedstrijd plaats, georganiseerd door het Kenniscentrum Sociale Innovatie en het Instituut voor Social Work van de HU. Het is inmiddels een traditie. In het studiejaar 2014-2015 deden er ruim 450 studenten van de opleidingen Maatschappelijk Werk en Dienstverlening (MWD), Culturele en Maatschappelijke Vorming (CMV) en Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH) mee. Zij schreven een artikel over een onderwerp uit de beroepspraktijk dat hen na aan het hart ligt. De docenten daagden studenten uit om een voorbeeldig artikel te schrijven waarmee ze konden meedoen aan de artikelwedstrijd. Uit de eerdere jaren weten we dat er pareltjes tussen zitten: bevlogen, vernieuwende en inspirerende teksten. Ook dit jaar hebben we weer een mooie opbrengst. De artikelen leveren een beeld op van de breedte van het social work werkveld en van de vele veranderingen die zich daarin voltrekken.

In deze digitale publicatie treft u de keuze van de jury aan: de eerste en tweede prijs gaan dit jaar naar artikelen van studenten van de opleiding MWD. Voorafgaand aan de artikelen is beschreven waar de jury haar oordeel op baseerde.

Het terrein van het sociaal werk is sterk in beweging. De transformaties en transitieën buitelen over elkaar heen en in de veranderende samenleving verandert de maatschappelijke opdracht van sociale professionals voortdurend. In deze turbulente tijden staan professionals voor de opdracht om zich te blijven ontwikkelen, om doorlopend te blijven investeren in hun persoonlijke en professionele ontwikkeling. Het schrijven van artikelen is een goede manier om te reflecteren op de beroepspraktijk, om te onderzoeken, vragen te stellen en te innoveren. En om nieuwe ontwikkelingen in de praktijk te doordenken en te verrijken met recente inzichten uit de theorie. We hopen dan ook dat onze studenten na hun afstuderen blijven schrijven voor beroepsgeenoten en daarmee bijdragen aan de verder ontwikkeling en vitalisering van hun beroep.

De jury moedigde de winnaars van de artikelwedstrijd aan om hun artikel aan te bieden voor publicatie aan het wetenschappelijk tijdschrift voor het sociaal werk: *Journal of Social Intervention* (JSI) (www.journalsi.org). We gaan ervan uit dat de artikelen, net als de winnende artikelen van de vorige jaren, in JSI worden gepubliceerd. Volgens de traditie ontvangen de alumni deze digitale publicatie ook als dank voor hun bijdrage aan de wedstrijd en met de uitnodiging om betrokken te blijven bij de opleiding. Verder wordt de publicatie verspreid onder de nieuwe afstudeerders, als stimulans en inspiratiebron voor het artikel dat zij gaan schrijven en waarmee ze volgend jaar kunnen meedingen naar een prijs in de artikelwedstrijd.

We wensen u veel leesplezier met deze publicatie. Binnenkort starten de huidige vierdejaars met het schrijven van hun afstudeerartikelen. De resultaten zullen volgend jaar in een nieuwe bundel worden gepresenteerd.

Dr. Lia van Doorn, lector bij het Kenniscentrum Sociale Innovatie.

ARTIKELWEDSTRIJD 2015

Aanleiding voor de artikelwedstrijd

Vierdejaarsstudenten van de opleidingen Maatschappelijk Werk en Dienstverlening (MWD), Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH) en Cultureel Maatschappelijke Vorming (CMV) van Hogeschool Utrecht (HU) krijgen voor hun afstuderen de opdracht een artikel te schrijven over een zelfgekozen onderwerp. De vierdejaars van deze opleidingen dongen in 2015 mee naar prijzen voor het beste artikel.

De artikelwedstrijd is een initiatief van de opleidingen van het Instituut Sociaal Werk en het Kenniscentrum Sociale Innovatie van de HU. De wedstrijd is dit jaar voor de vijfde keer georganiseerd. Er nemen elk jaar meer opleidingen en studenten aan deel: in 2010 deed alleen MWD mee aan de wedstrijd, in 2011 sloot SPH zich aan en in 2012 volgde CMV. Via de wedstrijd worden studenten van deze opleidingen gestimuleerd om een 'topartikel' te schrijven en geen genoegen te nemen met een zesje.

Vakbladen voor het sociaal werk zoals Maatwerk, SoZio, Zorg & Welzijn, Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken (TSS) en Journal of Social Intervention, zijn steeds op zoek naar professionals die schrijven over wat ze in hun beroep tegenkomen, welke maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen ze zien en hoe die doorwerken in het leven van hun cliënten en in de beroepsuitoefening. Dit was de tweede reden voor de initiatiefnemers om een artikelwedstrijd te houden. Zij willen een nieuwe lichter sociaal werkers aansporen om aansprekende verhalen over hun beroep te schrijven.

De juryleden

De jury bestond uit drie personen:

- Dr. Nol Reverda, Lector Sociale Integratie Vraagstukken aan de Hogeschool Zuyd en hoofdredacteur Journal of Social Intervention (JSI).
- Hans Monpellier MBA, Opleidingsmanager Social Work, Instituut voor Social Work, HU University of Applied Sciences.
- Dr. Lia van Doorn, Lector Innovatieve Maatschappelijke Dienstverlening, Kenniscentrum Sociale Innovatie, HU University of Applied Sciences.

Secretaris van de jury: drs. Edith Raap, docent/trainer HU, FMR, Centrum voor Social Work, afdeling ouderbegeleiding.

Waar zijn de genomineerden op geselecteerd?

Elke docent die vierdejaarsstudenten begeleidt bij het schrijven van artikelen, selecteert het beste artikel en stuurt dit door voor de artikelwedstrijd. De selectie vindt plaats op basis van de kwaliteitscriteria die vakbladen hanteren voor plaatsing in hun blad. Selectiecriteria zijn onder andere: overstijgt het artikel de individuele ervaring, sluit het aan bij actuele ontwikkelingen in de samenleving en in het beroep? Is de tekst meer dan een opsomming van meningen van anderen, getuigt het van persoonlijke visie? En is het gebaseerd op actuele ontwikkelingen in de wetenschap? Is het artikel verrassend en overtuigend? Natuurlijk wordt ook gekeken naar zaken als leesbaarheid (is het vlot en duidelijk geschreven?), spelling en stijl, de logica van de opbouw en kloppende literatuurverwijzingen.

Uit de door de docenten aangeleverde artikelen is vervolgens een selectie gemaakt door een (voor)jury van 4 personen

- Fienneke Vogelpoel Msw (onderzoeker Lectoraat schulden en incasso, docent, Instituut voor Social Work (ISW, C&C) en dr. Sandra Geelhoed (Hogeschool Hoofddocent, ISW) hebben een selectie gemaakt uit de artikelen van SPH.
- Dr. Els Overkamp (ISW) en drs. Edith Raap (ISW, C&C) hebben een selectie gemaakt uit de artikelen van MWD.

Het juryoordeel

De jury was opgetogen dat er in de artikelen op actuele thema's is ingegaan. De thema's rouw, trauma en participatiesamenleving werden door de genomineerde studenten vaak gekozen. De artikelen waren over het algemeen prettig leesbaar en de studenten hebben ermee laten zien goed thuis te zijn in de theorieën die ten grondslag liggen aan de artikelen. Een paar studenten verwerkten hun persoonlijke ervaringen in hun artikel.

Zij zijn er opvallend goed in geslaagd om hun persoonlijke ervaringen op evenwichtige, goed gedoseerde manier te verweven met inzichten uit de vakliteratuur.

Bij het toekennen van de prijzen heeft de jury gezocht naar artikelen die aan alle selectiecriteria voldoen en beantwoorden aan het predicaat 'TOPartikel'. De jury kwam daarbij unaniem tot het besluit om dit jaar twee prijzen toe te kennen. Beide prijzen gaan naar studenten van de opleiding MWD: een 1e prijswinnaar en een 2e prijswinnaar. Hoewel er onder de genomineerde artikelen van de andere opleidingen zeker mooie exemplaren zaten, meende de jury dat deze nog niet onder het predicaat Topartikelen vielen.

De winnende auteurs van 2015 zijn:

MWD – eerste prijs:

- **Eline Bröker**, *'Samen kom je er wel'*.

MWD – tweede prijs:

- **Marlieke Moors**, *'Rouw mag er zijn'*.

Winnaar van de eerste prijs van de artikelwedstrijd voor MWD.

Het duurde best lang voordat Eline wist wat ze wilde gaan studeren. "Het idee dat een studiekeuze bepalend zou zijn voor de rest van je leven maakte mij erg aan het twijfelen." Maar na een tussenjaar besloot ze Maatschappelijk Werk en Dienstverlening te gaan studeren: "In gesprek gaan met mensen en ze al doende een stapje dichterbij hun uiteindelijke doel brengen leek mij een mooie, waardige taak. Ik denk dat dit vak goed bij mij past. Ik ben erg geïnteresseerd in mensen en hun achtergrond. Ook ben ik nieuwsgierig. Als maatschappelijk werker mag je geoorloofd vragen stellen waardoor je veel te weten komt over een cliënt en zijn leven. Dat vind ik misschien wel het leukste van het beroep!"

In haar derde studiejaar liep Eline stage op de psychosociale afdeling van het Wilhelmina Kinderziekenhuis. Hier begeleidde ze de ouders van zieke kinderen. Ze gaf onder andere pedagogische adviezen, ging in gesprek met artsen over een plan van aanpak en volgde ouders in een ziekte- en/of rouwproces. Het was een pittig jaar: "Ik kreeg een grote verantwoordelijkheid op me en in

het begin twijfelde ik of ik daar wel goed genoeg voor was. Maar uiteindelijk heeft het me heel ver gebracht. Ik heb ontzettend veel geleerd en veel plezier gehad in het uitvoeren van mijn werkzaamheden."

Het laatste jaar van haar studie heeft Eline zich helemaal gericht op het werken in gedwongen kader. "Het onderwerp criminaliteit interesseert mij enorm. Ik verdiep me graag in de materie rondom een delinquent. Wat drijft iemand om een delict te plegen? En hoe kun je er als maatschappelijk werker aan bijdragen om het recidivecijfer zo laag mogelijk te krijgen? Voor mij zijn dit moeilijke maar vooral ook boeiende vragen. In mijn toekomstig beroep zou ik me graag met deze vragen bezighouden."

Eline is tijdens het schrijfproces begeleid door docent Joep Hanrath. Het artikel is beoordeeld door docent Clarinda van Lunteren.

Met haar artikel hoopt Eline mensen aan het denken te zetten over andere manieren van recidivebestrijding. "Reclassering is lang niet voor iedereen een goede manier om te re-integreren in de samenleving. Dat blijkt uit het nog steeds hoge recidivepercentage, ook na deelname aan een reclasseringstraject. Ik was benieuwd hoe andere landen de re-integratie voor delinquenten organiseren. Toen ik een artikel over het Skejby-huis las, was ik gelijk verkocht."

Eline wil graag dat er meer wordt gekeken naar beleid in het buitenland. "Ik denk dat het heel goed is om verschillende oplossingen voor een probleem uit verschillende landen met elkaar af te vergelijken. Waarom kiest dat land voor deze oplossing? Wat zijn de resultaten daar, en waarom is daar in Nederland niet voor gekozen?"

Eline schrijft over het Skejby halfway house; een initiatief uit Denemarken. In dit huis wonen ex-delinquenten en studenten onder één dak. Het is uniek in zijn soort en met opmerkelijke resultaten: het recidivepercentage ligt ruim 20% lager dan bij halfway huizen waar alleen delinquenten wonen. Het idee achter het experiment is dat delinquenten op een positieve manier worden beïnvloed door het samenleven met niet-delinquenten. Eline maakt een vergelijking met hoe de re-integratie van delinquenten in Nederland georganiseerd is. In Nederland bestaat die vooral uit één op één gesprekken tussen de delinquent en de reclasseringsmedewerker, terwijl uit onderzoek gebleken is dat gedragsverandering bij sociaal niet vaardigen het best bewerkstelligd wordt door de kring van mensen waarmee men leeft en dagelijks te maken heeft.

De jury vindt het interessant dat Eline met haar artikel de aandacht vestigt op een nieuwe manier om recidive terug te brengen en daarbij een internationale vergelijking maakt. Eline heeft een vernieuwend en prikkelend thema gekozen dat tot denken aanzet en uitnodigt tot verdere verdieping. Ze draagt bij aan een andere kijk op het thema. Eline doet dit in een mooi opgebouwd betoog met een pakkende intro. Dat alles in een vlotte schrijfstijl.

Begeleidend docent Joep Hanrath over het artikel van Eline Bröker

"Ik kan dit artikel zó voorleggen aan professionals in het veld"

"Eline heeft de minor 'Werken in gedwongen kader' gevolgd en meegedaan aan onderzoek binnen het lectoraat 'Werken in justitieel kader'. In haar artikel heeft ze voortgeborduurd op de grondtoon van de minor en het onderzoek: criminaliteit is een probleem, crimineel gedrag moet worden teruggebracht. Wat kun je daarin als professional doen? Wat werkt wel en wat niet? Eline heeft de verschillende componenten bij elkaar gebracht. Detentie is niet de oplossing, re-integratie is een belangrijke factor om te zorgen dat mensen weer een gewoon leven gaan leiden. Het artikel van Eline is bijzonder omdat het een mooie combinatie is van een internationale blik, een thema waar Nederland ook wat mee kan en een manier om re-integratie te versterken. Ik kan dit thema zó voorleggen aan professionals in het veld – zij zullen het herkennen als een thema dat potentie heeft. Daarnaast was Eline bij het schrijven van een artikel een ideale student. Ze leverde een concept aan dat nog niet tot de laatste puntjes was uitgedacht, en dat was voor mij erg prettig. Ik kon haar wat verdere handreikingen geven, waar zij vervolgens zelfstandig mee aan de slag ging. Geweldig!"

SAMEN KOM JE ER WEL

Een afstudeerartikel over het Skejby halfway house: een huis waar delinquenten en studenten onder één dak wonen

Eline Bröker

Criminaliteit, het is een veel besproken onderwerp waar een grote groep mensen zich mee bezig houdt. Er wordt regelmatig over gesproken, wekelijks staat er wel iets over in de krant en er zijn talloze onderzoeken naar gedaan. Samen streven we naar een samenleving waarin criminaliteit zoveel mogelijk wordt voorkomen. Indien blijkt dat iemand toch de fout in gaat, doen we er vervolgens alles aan om er voor te zorgen dat de dader niet in herhaling treedt. Hoe we dit precies moeten aanpakken blijkt een zeer ingewikkelde taak te zijn. Het aantal recidivisten daalt mondjesmaat terwijl de problematiek al vanuit verschillende invalshoeken is benaderd (Wartna, 2012). Wel kan er inmiddels voorzichtig worden gezegd dat, met het oogpunt op recidivevermindering, begeleiding efficiënter is dan straffen. In Denemarken is deze begeleiding op een unieke manier vorm gegeven. In deze zogenaemde halfway huizen kunnen delinquenten het laatste deel van hun straf uitzitten. De huizen fungeren als een brug tussen gevangenis en maatschappij met als doel de overgang naar de samenleving zo soepel mogelijk te laten verlopen. Het Skejby halfway huis is uniek in zijn soort. In dit huis wonen behalve delinquenten ook studenten. De resultaten zijn opmerkelijk: uit een onderzoek van de Deense Socioloog L. Minker (2011) blijkt dat het recidivepercentage bij het Skejby huis 21,1 procent lager ligt dan bij de andere halfway huizen. Hoe is dit percentage te verklaren?

Ontstaan Skejby

In 1970 is er een onderzoek gedaan door de psychosociale afdeling van het Deense leger, met als doel de invloeden van de omgeving van het individu in kaart te brengen (Minke, 2011). Dit onderzoek omvatte ondermeer een inventarisatie van de karaktereigenschappen van alle dienstplichtigen. Aan de hand van vragenlijsten en interviews werden de dienstplichtigen onderverdeeld in drie groepen: de sociaal niet vaardigen, de sociaal minder vaardigen en de sociaal vaardigen. Na de dienstperiode werden dezelfde dienstplichtigen opnieuw ondervraagd. De resultaten toonden aan dat de gedragsovertredingen bij de sociaal niet vaardigen, ongeacht de omgeving waarin zij verkeerden, opmerkelijk groot is. Ook waren er beduidend minder gedrags-overtredingen bij de sociaal vaardige groep. Tevens bleek uit de resultaten dat de sociaal niet vaardige groep meer door hun sociale omgeving werd beïnvloed dan door hun pedagogische omgeving. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek heeft het onderzoeksteam twee voorstellen gedaan met betrekking tot het opleggen van gevangenisstraffen in Denemarken.

1. Waar mogelijk, worden de gevangenisstraffen vervangen door maatschappelijke instellingen.
2. Het zou in sommige gevallen goed uitpakken om de sociaal vaardigen met de sociaal niet vaardigen samen te laten wonen.

Als gevolg van dit onderzoek werd in 1973 het Skejby halfway huis opgericht. Het uiteindelijke doel van de oprichting was om de kans op recidive te verkleinen door delinquenten samen met sociaal vaardigen te laten wonen (Haan, 2014). De niet criminele bewoners zouden de delinquenten positief beïnvloeden door normen en waarden over te dragen die wel worden geaccepteerd in samenleving. Deze aanpak zou doeltreffender zijn dan de delinquenten in een gevangenis te plaatsen. Zo zegt W. van Hattum, docent strafrecht aan de Rijksuniversiteit van Groningen: "De gevangenis is de criminogene plek bij uitstek, waar je leert meer misdaad te plegen" (Vernaat, 2014). Volgens Van Hattum heerst er in de gevangenis een klimaat waarbij je snel als watje wordt afgeschilderd als je spijt toont voor wat je hebt gedaan. Ook blijkt uit onderzoek van Bondeson (1989) dat criminelen meer crimineel worden naarmate ze langer in detentie verblijven. Wanneer een delinquent zich eenmaal in de gevangenis bevindt worden er nieuwe criminele technieken aangeleerd en worden de waarden en normen van de ervaren criminelen overgenomen (Minke, 2011). Dit maakt dat delinquenten in veel gevallen eerder slechter uit de gevangenis komen en dat ze bij terugkomst in de samenleving moeizaam zullen re-integreren. Zo gaat 70 procent van alle delinquenten bij terugkomst in de samenleving binnen zes jaar opnieuw in de fout (Hoog, 2012).

(bron: De Correspondent)

Het Skejby huis

Het Skejby halfway huis is één van de acht halfway huizen in Denemarken. Alle acht de huizen behoren tot de Deense Reclassering (Minke, 2011). De reclasseringsmedewerkers bekijken wie er in aanmerking komt voor een eventueel verblijf in het Skejby huis. De delinquent beslist uiteindelijk of hij er de voorkeur aan geeft om zijn

straf in de gevangenis uit te zitten of in één van de halfway huizen. Het doel van de huizen is om de overgang tussen gevangenis en samenleving zo klein mogelijk te maken. Het Skejby huis heeft ruimte voor 25 bewoners. Bijna de helft van deze bewoners is geen delinquent. In principe kan iedereen een aanvraag doen om, als niet delinquent, in het huis te verblijven. Uit de praktijk blijkt dat het vooral studenten zijn die hier voor kiezen. Een voorwaarde om als student in het huis te verblijven is dat je geen strafblad bezit. Tevens wordt er gezocht naar een variëteit in achtergronden. Zo doen de meeste studenten verschillende studies en komen ze uit verschillende buurten. De studenten hebben diverse argumenten om in het Skejby huis te wonen zoals de aantrekkelijke huurprijs en de leerzame ervaring om met delinquenten samen te wonen (De Haan, 2014).

De groep delinquenten heeft voorafgaande aan het verblijf in Skejby een gevangenisstraf uitgezeten. Ze zijn veroordeeld wegens moord, geweld, drugshandel, stelen of het plegen van een overval (De Correspondent, 2014). In het huis maken de delinquenten deel uit van verschillende programma's die zich richten op (toekomstig) werk en studie. In sommige gevallen wordt er individuele therapie en begeleiding aangeboden. Van de delinquenten wordt verwacht dat ze zich houden aan de afspraken die gemaakt zijn door reclassering, gevangenis of door medewerkers van Skejby. Voor iedere delinquent wordt een pakket van eisen/afspraken opgesteld. Zo mag de één niet drinken en de andere het huis niet verlaten zonder toestemming. Als de delinquent zich niet aan de afspraken houdt, zal hij terug worden gestuurd naar de gevangenis.

Naast de studenten en de delinquenten zijn er 12 personeelsleden in dienst die afwisselend 24 uur per dag beschikbaar zijn. De rol van deze groep is om pedagogisch advies te geven, controle uit te oefenen en problemen op te lossen. Echter, in de praktijk blijkt dat de medewerkers er vooral zijn om in nood op te treden. De delinquenten worden namelijk aangespoord elkaar te corrigeren op niet gepast gedrag (Minke, 2011). Dit idee komt voort uit de resultaten van het eerder beschreven onderzoek naar het Deense Leger, waarin naar voren kwam dat de sociaal niet vaardige groep makkelijker beïnvloed wordt door de sociale omgeving dan door, in dit geval, het personeel.

Principe Skejby

De vijftientig inwoners zijn verdeeld in vier kleine groepen. Elke groep bestaat uit delinquenten, studenten en medewerkers. Er wordt gewerkt vanuit het principe van gezamenlijke verantwoordelijkheid. De leden van de groep verzorgen de boodschappen, houden het huis schoon en doen andere noodzakelijke klusjes. Eén keer in de week is er een formele bijeenkomst (De Correspondent, 2014). De onderwerpen die in deze bijeenkomst worden besproken gaan over het welzijn van de groep en de te verdelen huishoudelijke taken. Tevens worden er tijdens deze bijeenkomst onderwerpen besproken zoals eventuele persoonlijke belemmeringen en de vooruitgang van de delinquent. Ook vindt er één keer in de twee weken een huisvergadering plaats. Alle inwoners hebben tijdens deze vergadering inspraak over beslissingen die genomen moeten worden omtrent de aankopen van nieuwe spullen en de eventuele invoering van nieuwe regels. Het principe, dat iedereen verantwoordelijk wordt gesteld voor het welzijn van het huis, maakt dat de delinquenten zich onderdeel van een groep voelen. Dit in tegenstelling tot de gevangenis waarbij de hiërarchie een leidende factor is. Dit groepsgevoel is een belangrijk streven van het Skejby huis (De Haan, 2014). Volgens de sociale leertheorie van Sutherland is gedrag het gevolg van invloeden uit de intieme en persoonlijke groepen waar een individu in verkeerd (Jong, 2007). In een groep worden de morele opvattingen en gedragsverwachtingen bewerkstelligd en zo ook, stelt Sutherland, het aanleren van deviant gedrag. Iemand zal zich volgens deze theorie sneller als delinquent gedragen naarmate hij zich in een groep bevindt waarin de leden zich crimineel gedragen, zoals bijvoorbeeld in de gevangenis. Omgekeerd kan volgens deze theorie de groep ook dienen om positief gedrag aan te leren. Zo zegt een delinquent in Skejby tegen De Haan, antropoloog: "Ik heb hier geen reden om boos te worden. Bovendien leid je hier echt gezichtsverlies als je een woedeaanval hebt." (De Correspondent, 2014).

En andersom gezien? Worden de niet-criminelen op een negatieve manier beïnvloed door de delinquenten? Het eerder genoemde Deense onderzoeksteam volgde 34 studenten anderhalf jaar na hun verblijf in Skejby (Minke, 2011). Van deze 34 personen had slechts één student een overtreding begaan. Deze overtreding was enkel voor het overtreden van de snelheidslimiet. Volgens De Haan is deze uitkomst te verklaren doordat de

delinquenten in Skejby nooit opscheppen of positief praten over begane criminele activiteiten, wat volgens haar wel in de gevangenis gebeurt (De Haan, 2014).

Re-integratie in Nederland

In Denemarken kunnen delinquenten, indien ze daarvoor in aanmerking komen, tijdelijk wonen in een van de halfway huizen om al wonende kennis te maken met het leven in de maatschappij. Maar hoe is de re-integratie voor delinquenten in Nederland eigenlijk georganiseerd? De samenleving verwacht dat delinquenten, na het uitzitten van hun straf, als gewone burger kunnen deelnemen aan de maatschappij. Zoals al eerder is beschreven, blijkt het bijhorende re-integratieproces lastig te realiseren. Maar wat is er dan nodig om een delinquent succesvol te laten re-integreren in de samenleving? Voordat er een antwoord komt op deze vraag wordt er eerst ingegaan op het huidige re-integratiebeleid in Nederland.

Uit het 'Convenant Re-integratie Gedetineerden' (Hartogh, 2010) dat gemaakt is door het Ministerie van Veiligheid en Justitie en de Vereniging Nederlandse Gemeente blijkt dat de focus betreft re-integratie op vijf

basisvoorwaarden ligt. De re-integratiecentra bieden de delinquenten hulp op de leefgebieden wonen, werken, inkomen, schulden en zorg. Uit een informatieblad (2013) van het re-integratiecentrum van de Dienst Justitiële Inrichtingen, blijkt dat succes op deze vijf gebieden zich zou moeten uiten in een succesvolle terugkeer in de samenleving en daarmee een verkleinde kans op recidive. Uit de praktijk blijkt namelijk dat delinquenten op bovengenoemde punten hulp behoeven. Dat het noodzakelijk is om je leven op orde te hebben op deze vijf gebieden is aannemelijk maar is er niet veel méér nodig dan succes op deze gebieden om met goed gevolg in de samenleving terug te komen? Wordt er niet voorbij gegaan aan het gebrek aan sociale vaardigheden, die al dan niet in de gevangenis verloren gaan, middels resocialisatie?

Bekend is dat het leven in de gevangenis een andere houding vergt dan die in de samenleving waar mensen fatsoenregels over het algemeen hoger in het vaandel hebben. Haney (2001) noemt het proces waarbij gevangenen bepaalde gewoontes gebruiken en de algemene cultuur overnemen institutionalization. De delinquenten accepteren bij dit proces de criminele waarden die het gevangenisleven met zich meebrengt. Goffman omschrijft het dilemma wat deze institutionalization weergeeft. Volgens hem zouden de aanpassingen van het

gedrag in de gevangenis niet ten goede komen in het leven na detentie, zonder criminaliteit (Hanrath, 2009). Wat wordt er gedaan om deze resocialisatie van de delinquent te bewerkstelligen? De Reclassering en de Exodushuizen¹ bieden net zoals de re-integratiecentra hulp bij de re-integratie van delinquenten. Hoewel Exodus zich voornamelijk richt op de eerder genoemde vijf levensgebieden, richt de Reclassering zich ook op gedragsverandering die nodig is voor de resocialisatie. De meeste reclasseringscontacten zullen bestaan uit één op één gesprekken tussen de delinquent en de reclasseringsmedewerker. Door verschillende behandelmethodes en interventies toe te passen, zal er een poging gedaan worden om aan het gedrag van de delinquent te werken. Zo dient de reclasseringsmedewerker een pro-sociaal rolmodel te zijn om zo de normen die al dan niet in de gevangenis zijn ontstaan, om te buigen (Krechtig, 2013). Echter, als we de resultaten van het onderzoek naar het Deense leger mogen geloven, wordt gedragsverandering bij de sociaal niet-vaardige mensen het best bewerkstelligd binnen de sociale kringen en niet door degenen die als opvoeders dienen. In het Skejby huis fungeert de groep studenten en delinquenten als sociale kring van elkaar. Door de gezagsverhoudingen zo veel mogelijk te beperken wordt er een groep gecreëerd waarin iedereen zoveel mogelijk gelijk wordt gesteld.

De eerder genoemde sociale leertheorie van Sutherland, die er vanuit gaat dat gedrag wordt aangeleerd binnen een sociaal verbonden groep, bevestigt deze gedachte.

Gedragsverandering

Cressey (1955) omschrijft de ideale omstandigheden om gedrag binnen een groep te veranderen. Volgens Cressey moeten gevangenen in een omgeving wonen waarbij het criminele verleden geen hoge status heeft. Hij stelt dat hoe samenhangender de groep is, hoe groter de bereidheid is tot verandering. Tevens zal er volgens Cressey een wij-gevoel moeten heersen in de instelling en zullen de delinquenten omgeven moeten worden door mensen die hen aanmoedigen de regels te volgen. Het zou volgens Cressey het best werken als de groepsdruk die zorgt voor het plegen van criminele activiteiten wordt weggenomen door delinquenten met niet delinquenten samen te voegen. De omstandigheden die Cressey omschrijft zijn vergelijkbaar met de omstandigheden in het Skejby huis. In de Nederlandse instellingen zijn deze principes over het algemeen niet terug te vinden. Zouden we niet veel meer moeten zoeken naar een manier waarop delinquenten gedragsverandering zouden kunnen ondergaan, aan de hand van de principes van Cressey? Kijkend naar het Skejby huis, worden op deze manier waarden aangeleerd die nodig zijn voor een terugkeer in de maatschappij.

Echter, er kan niet worden gesteld dat bovenstaande principes de remedie zijn voor de resocialisatie van delinquenten. Sterker nog, deze invalshoek vraagt bepaalde vaardigheden van de delinquent die niet elke delinquent bezit. Zo zal er op de eerste plaats verandering mogelijk moeten zijn en zal de delinquent tevens ook open moeten staan voor deze verandering. Motivatie is namelijk noodzakelijk alvorens gedragsverandering gerealiseerd kan worden. De reclassering maakt daarom gebruik van motiverende gespreksvoering. In het Skejby huis is de aanwezigheid van motivatie een voorwaarde voor een verblijf in het huis. Er wordt niet, zoals de reclassering dat wel doet, toegewerkt naar de realisatie van motivatie bij de gedetineerde. (Bron: De Correspondent)

Waarom het – voor een bepaalde groep – werkt

Nadat een delinquent in aanmerking is gekomen voor het verblijf in een halfway huis wordt op basis van geografische ligging van de woonplaats van de familie en waar het werk zich bevindt, bepaald in welk halfway huis de delinquent terecht komt (Minke, 2011). Er wordt kennelijk geen specifiek type delinquent naar het Skejby huis gestuurd. Hoe kan het dan dat het recidivepercentage 21 procent lager is na het verlaten van het Skejby huis in vergelijking met andere halfway huizen? Uit een veldonderzoek van de Haan blijkt dat zowel de studenten als de delinquenten over het algemeen de sfeer in het Skejby huis als zeer prettig ervaren. Zoals dit wel het geval is in de gevangenis, biedt een crimineel verleden in het huis geen status. Dit komt volgens de bewoners mede doordat delinquent en niet-delinquent dicht bij elkaar leven. Zo zegt een delinquent die in Skejby woont: "Anders zou het hier net een gevangenis zijn: status zou belangrijk zijn en iedereen zou alleen

¹ Exodus Nederland is de grootste landelijke nazorgorganisatie die met professionals en vrijwilligers opvang en begeleiding biedt aan ex-delinquenten en delinquenten in de laatste fase van hun straf die gemotiveerd zijn uit de criminaliteit te stappen (bron: Exodus.nl)

maar over criminaliteit praten” (De Correspondent, 2014). Doordat de focus niet ligt op criminaliteit kunnen delinquenten zich bezighouden met andere relevante zaken zoals werk en studie. Veel criminelen zullen na het verlaten van de gevangenis dezelfde vrienden behouden en in dezelfde omgeving terecht komen. Skejby biedt de kans om te ervaren hoe het is om met niet-delinquenten om te gaan, wat positief kan bijdragen aan een niet-crimineel leven. Sutherland and Cressey (1966) bevestigen dit: *When persons become criminal, they do so because of contact with criminal patterns and also because of isolation from anti-criminal patterns’.*

Is het nog wel een straf?

Naast het waarborgen van een veilige samenleving en het voorkomen van herhaling is een doel van detentie vergelding: mensen die een delict hebben gepleegd verdienen straf (de Rechtspraak, 2011). Het plaatje van het Skejby huis past niet bij de straf zoals de meeste mensen die voor ogen hebben. Het Skejby huis is namelijk van alle gemakken voorzien: in het huis bevindt zich een studieruimte, de delinquenten kunnen gebruik maken van een auto en er zijn verschillende soorten fitnessapparaten aanwezig. Voor veel burgers verkeren de bewoners in een luxe positie en vooral, zullen veel mensen denken, de delinquenten (De Correspondent, 2014). Echter, het personeel kan wel een bepaalde mate van macht uitoefenen. Zo kunnen er urinecontroles worden uitgevoerd en indien de delinquent zich niet aan de afspraken houdt wordt hij/zij terug naar de gevangenis gestuurd. De Haan vertelt in haar onderzoek dat de delinquenten het, ondanks het softe regime, nog steeds als een straf ervaren. Het is volgens een paar ondervraagde delinquenten moeilijk om niet thuis te wonen. Daarnaast vraag het leven in Skejby meer van je dan het leven in een gevangenis. In Skejby word je gedwongen om aan jezelf te werken omdat je veel te verliezen hebt indien je ‘verkeerd’ gedrag laat zien.

Maar hoe zal er vanuit de samenleving gereageerd worden als bijvoorbeeld blijkt dat de moordenaar van iemands kind een deel van zijn straf mag uitzitten in een huis met veel vrijheden en luxe faciliteiten? Een dader moet toch boeten voor wat hij heeft gedaan? Maar wat willen we liever: een lager recidive cijfer of harde straffen zodat iemand even geen leuk leven leidt waarna de kans op herhaling groter is? Overigens moeten we niet vergeten dat de delinquent voorafgaand het verblijf in het Skejby huis in detentie heeft gezeten. Indien een delinquent in aanmerking komt voor een verblijf in het Skejby huis is de gevangenisstraf enkel korter.

Conclusie

Het is een bekende uitspraak: criminelen worden meer crimineel naarmate ze langer in de gevangenis verblijven. Mede hierdoor wordt de terugkomst naar de samenleving, als ‘normaal’ burger, moeilijk gemaakt. Het huidige re-integratie beleid in Nederland richt zich hoofdzakelijk op de praktische zaken van re-integratie. Echter, er blijkt dat er ook gedrags- verandering nodig is wil de ex-delinquent zich staande houden in de samenleving. Het concept van Skejby draagt bij aan de bewerkstelling hiervan en het resultaat is positief. De kans dat een delinquent recidiveert na het verlaten van Skejby blijkt 21 procent lager te zijn dan na verlaten van de andere halfway huizen. De vraag die in dit artikel centraal staat is: hoe is dit lage recidivepercentage te verklaren?

Het Skejby huis biedt de mogelijkheid om delinquenten te laten ervaren hoe het leven er in de ‘gewone’ samenleving uit ziet door delinquenten samen met studenten te laten wonen. De gevangenis heeft zoals benoemt, negatieve uitwerking op de delinquent. In het Skejby huis heeft de dynamiek van de groep juist een positief effect op de delinquent. Dit komt doordat de studenten als pro-sociaal rolmodel fungeren waardoor de normen en waarden die aangeleerd zijn in de gevangenis worden omgebogen naar vaardigheden die het leven in de samenleving vereist. Het groepsgevoel wat er in het Skejby huis heerst, waardoor iedereen gelijk behandeld wordt, bevordert gedragsverandering. In de Nederlandse instellingen worden soortgelijke groepsgerichte benaderingen niet gehanteerd. De hulpverlening die de delinquent bij de Reclassering krijgt opgelegd bestaat hoofdzakelijk uit één op één contacten. Ook Exodus richt zich op de re-integratie van de delinquent maar voornamelijk op de praktische zaken omtrent de re-integratie.

Ondanks dat het verblijf in Skejby voor sommige mensen een goede manier is om opnieuw kennis te maken met de samenleving is het lang niet voor iedereen weggelegd om het Skejby huis succesvol te verlaten. Het verblijft in Skejby vergt een grote mate van zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid. Tevens is het noodzakelijk dat de delinquent gemotiveerd is om te veranderen, zonder motivatie is er namelijk geen gedrags-

verandering mogelijk. Is de motivatie niet aanwezig maar heeft de delinquent het wel in zich om te veranderen? Dan zou de Reclassering voorafgaande aan de binnenkomst in het huis, hulpverlening kunnen bieden gericht op de ontwikkeling van motivatie. Voor de gemotiveerde groep kan het samenwonen met studenten namelijk positieve gevolgen hebben op het re-integratie proces. Daarom is het aan te bevelen om de mogelijkheden in kaart te brengen om een soort gelijk principe, in Nederland in te voeren. Daarbij dient gekeken te worden naar mogelijke praktische bezwaren. Is de realisatie van het Skejby huis bijvoorbeeld financieel mogelijk en past het huis binnen het Nederlandse gevangenisregime?

Alvorens de realisatie hiervan is het aan te bevelen in beeld te krijgen welke expliciete factoren van de delinquent positief bijdragen aan een geslaagd resultaat. Hierbij is te denken aan welke vorm van motivatie (intrinsiek of extrinsiek) daarvoor nodig is. Duidelijkheid op dit gebied zou kunnen bijdragen aan een gerichte insteek van de Reclassering, voorafgaande het verblijf in Skejby en kan daarmee een positieve bijdrage leveren aan de realisatie van het 'Skejby' huis in Nederland.

Bibliografie

Bondeson, U. V. (1989). *Prisoners in Prison Societies*. Oxford: Transaction Publishers .

Cressey, D. R. (1955). Changing Criminals: The Application of the Theory of Differential Association. . *American Journal of Sociology*.

De Correspondent. (2014). In Denemarken wonen gedetineerden samen met studenten (en het werkt!). Retrieved from De Correspondent: <https://decorrespondent.nl/1723/In-Denemarken-wonen-gedeteneerden-samen-met-studenten-en-het-werkt/59691734333-f62e7331>

de Rechtspraak. (2011). Waarom straffen? de Rechtspraak: <https://www.rechtspraak.nl/Recht-In-Nederland/ThemaDossiers/Strengerstraffen/Pages/Achtergrondinformatie.aspx>

Dienst Justitiële Inrichtingen. (2013). Informatieblad Re-integratiecentrum.

Haan, N. d. (2014). *Meeting halfway*. Universiteit Utrecht.

Hanrath, J. (2009). Opvoeden in een gesloten jeugdinrichting: een contradictio in terminis? Werken in justiteel kader: http://www.werkeninjustiteelkader.nl/CmsData/Artikelen/Opvoeden%20in%20gesloten%20jeugdinrichten_Joep%20Hanrath_Proces%202009-3.pdf

Hartogh, V. d. (2010). Structuur in de nazorg aan ex-gedeteneerden. Het centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid: http://www.hetccv.nl/binaries/content/assets/ccv/dossiers/nazorg-ex-gedeteneerden/werkboek-stimulanz/Werkboek_structuur_nazorg-ex-gedeteneerden.pdf

Hoog, D. d. (2012). Meer wetenschap achter de tralies. Advalvas: onafhankelijk platform van de Vrije Universiteit Amsterdam: <http://www.advalvas.vu.nl/nieuws/meer-wetenschap-achter-de-tralies>

Jong, J. D. (2007). Kapot moeilijk. R Rijksuniversiteit Groningen: <https://www.rug.nl/research/portal/files/2785349/thesis.pdf>

Krechtig, L. (2013). Normeren als bestanddeel van methodisch handelen. In A. Menger, J. B., & L. Krechtig, *Werken in gedwongen kader* (pp. 387- 391). Amsterdam: SWP Amsterdam.

Minke, L. K. (2011). The Effects of Mixing Offenders with Non-Offenders: Findings from a Danish Quasi- Experiment. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*.

Sutherland, E. H., & Cressey, D. R. (1966). *Principles of Criminology*. Chicago, Philadelphia: JB Lippincott Co.

Vernaat, A. (2014). Critici: celstraf is echt achterhaald. Trouw: <http://www.trouw.nl/tr/nl/4492/Nederland/article/detail/3816621/2014/12/23/Critici-celstraf-is-echt-achterhaald.dhtml>

Wartna, B. (2012). Recidivebericht 2012. Het centrum voor criminaliteitspreventie en veiligheid: <http://www.hetccv.nl/binaries/content/assets/ccv/dossiers/nazorg-ex-gedeteneerden/recidivebericht2012.pdf>

Wree, E. d. (2001). Klassieke concepten in verklaren van aanpassen aan detentie. In E. d. Wree, *Internationale overbrenging van veroordeelden: de veroordeelde als subject* (p. 536). Antwerpen: Maklu.

MWD

Marlieke Moors

Winnaar van de tweede prijs van de artikelwedstrijd voor MWD.

Een praktisch beroep waarbij je veel en diepgaand contact kunt leggen. Dat was wat Marlieke Moors voor ogen had toen ze aan haar studie Maatschappelijk Werk en Dienstverlening begon. Ze was geïnspireerd door de begeleiding die ze zelf van een maatschappelijk werkster kreeg tijdens de ziekte en na het overlijden van haar moeder. "Het begeleiden van mensen die te kampen hebben met ziekte, rouw en verlies intrigeerde me vanaf dat moment."

Tijdens haar studie heeft Marlieke stage gelopen bij SOVEE en bij welzijnsorganisatie U Centraal. Bij SOVEE begeleidde ze jongeren die vastliepen op een of meerdere levensgebieden. Ze was nauw betrokken bij de ontwikkeling van drie jongeren met verschillende culturele achtergronden. Bij U Centraal had ze een hele uitdagende stage met een variërende doelgroep. Ze ontdekte toen ook dat haar interessegebied ligt bij (jong)volwassenen. In haar laatste jaar volgde ze de minor 'Beroepsmatig omgaan met verlies- en rouwsituaties'. Een echte aanrader, volgens Marlieke: "Door het overlijden van mijn moeder heb ik van dichtbij meegemaakt wat rouw is en ben ik me bewust geworden van het feit dat iedereen op zijn eigen manier rouwt. De

minor combineert de theorie met de praktijk. Dat is van groot belang want ik denk dat je rouw niet uit een boekje kunt leren. Er is niet één methode die bepaalt hoe je het beste kunt rouwen. Wel denk ik dat er bepaalde modellen zijn die een rouwproces kunnen begeleiden. In de minor werd aandacht besteed aan de verschillende doelgroepen en de verschillende manieren van omgaan met rouw, maar ook aan hoe de professional zelf met rouw omgaat of is gegaan."

Met haar artikel wil Marlieke mensen - zowel cliënten als professionals - het inzicht bieden dat rouw er mag zijn: "Ik wil ze bewust maken van de heersende clichés en mythes die bestaan in onze maatschappij. Ik neem ze mee in de veranderende visie op rouw. Ook wil ik ze overtuigen van het belang van de kernpunten van de nieuwe, verschillende rouwmodellen die kunnen helpen bij een rouwproces. Door dit onder de aandacht te brengen, hoop ik dat er meer ruimte komt voor het rouwproces van ieder individu en dat men inziet dat dit er voor iedereen anders uitziet."

Marlieke is tijdens het schrijfproces begeleid door Jan Brinkman. Het artikel is beoordeeld door docent Will van Genugten.

Marlieke gaat in haar artikel in op verouderde rouwmodellen en schetst de laatste ontwikkelingen op dit gebied. De verouderde modellen gaan ervan uit dat rouw volgens bepaalde criteria verloopt en dat verlies uiteindelijk 'verwerkt' wordt. Deze modellen hebben een universeel en normatief karakter gekregen. Marlieke toont aan, met behulp van het nieuwe integratieve rouwmodel, dat het niet om verwerken van verlies gaat, maar juist om het integreren van verlies in iemands leven. "Rouw heeft geen eindpunt". Zo wordt rouw meer een dynamisch en gezond proces van integratie in de identiteit en heeft de rouwende niet het gevoel dat de dierbare vergeten en weggestopt moet worden.

De jury vindt dat het artikel van Marlieke er zeer verzorgd uitziet. Het is een goed geschreven verhaal met een spannende belofte aan het begin: 'Ik ga maatschappelijk werkers overtuigen van de ongeldigheid van de veel gebruikte en niet bewezen rouwmodellen'. De jury vindt dat Marlieke met een mooie distantie tot de materie over verouderde rouwmodellen schrijft; zij brengt haar eigen ervaring op een gedoseerde manier in. Marlieke slaagt er goed in gedocumenteerd het debat aan te gaan.

Begeleidend docent Jan Brinkman over artikel Marlieke Moors

"Marlieke staat zelfbewust in het leven en houdt niet van vaag gedoe"

"Ik heb de begeleiding van Marliekes afstudeergroepje overgenomen van een collega die uitgevallen was. Het groepje was al even aan het werk toen ik voor het eerste kennismakte en Marlieke gaf aan dat ze haar artikel al bijna af had. Ik was wat sceptisch, want bij andere studenten betekent dat nog weleens dat de brede inkadering ontbreekt of dat de onderbouwing hapert. Maar bij Marlieke niet: zij leverde meteen een heel bruikbaar concept aan. Ze had een prettig lopend verhaal geschreven en haar bronnen goed aangehaald. Het artikel behoefde op een paar punten wat bijschaving, maar dat was snel gebeurd. Marlieke kijkt heel geordend naar dingen en ergert zich aan wollig taalgebruik. Ze staat zelfbewust in het leven, weet waar ze het over heeft en houdt niet van vaag gedoe. Voor mij was ze een ideale student om te coachen. Ik kon feedback geven, waarmee zij vervolgens haar artikel kon afronden."

ROUW MAG ER ZIJN

Marlieke Moors

Rouw en verlies zijn termen waarbij het nog vaak stilvalt en mensen niet goed weten wat ze moeten zeggen. 'Het went vroeg of laat.' 'Je zult er sterker uit komen.' 'Je moet je verlies verwerken.' Vaak worden dit soort uitspraken gedaan op zo'n stil moment. Helpend zijn ze vaak niet, maar wel typeren ze onze rouwcultuur. Wat als blijkt dat rouw nooit overgaat? Als ik vertel dat een verlies niet verwerkt hoeft te worden en dat je de dierbare die je verloren hebt de rest van je leven met je mee mag dragen? Rouw is geen ziekte, het is een essentieel menselijke ervaring, welke ons vormt als mens.

In dit artikel wil ik de maatschappelijk werker die cliënten in rouw begeleidt, overtuigen van de ongeldigheid van de veel gebruikte verouderde en niet bewezen rouwmodellen. Om hen vervolgens kennis te laten maken met de laatste ontwikkelingen, de nieuwe modellen binnen rouw en het belang hiervan. Als over verlies gesproken wordt, zal het in dit artikel voornamelijk gaan om verlies van een dierbare. Er zijn veel overeenkomsten in verschillende soorten verlies en daarom is het artikel ook interessant voor andere verliessituaties. Allereerst zal beschreven worden hoe er aan de hand van verschillende modellen jarenlang gewerkt is met en gedacht is over rouw. Hierop volgend zullen kort vier belemmerende factoren voor rouw besproken worden. Vervolgens zal de huidige kijk op rouwverwerking binnen onze samenleving uiteengezet worden en zal ook benoemd worden dat er geen enkel bewijs van geldigheid is van de oude visie op rouw. De laatste ontwikkelingen binnen rouw zullen vervolgens beschreven worden aan de hand van het nieuwe, integratieve rouwmodel van Johan Maes. Duidelijk zal worden dat er langzaam een andere visie gevormd is en dat rouw niet meer gezien wordt als iets negatiefs of als een ziekte, maar als een essentieel menselijke ervaring. In enkele gevallen loopt een rouwende vast in zijn rouwproces en ontstaat er gecompliceerde rouw, hier zal als laatste kort op ingegaan worden.

Verouderde rouwtheorieën

Van begin 1900 tot op heden zijn er veel rouwmodellen ontwikkeld. Zo begon ooit Freud met het intrapsychische model, dat een vrij technische kijk op een individueel rouwproces gaf. Daarnaast hebben Bowlby en Nagy ook hun visie op rouw vertaald naar een theorie. Als ik professionals om mij heen vraag naar hun visie op rouw, benoemen zij vaak het fasenmodel van Kübler-Ross en het takenmodel van William Worden. In het eerste worden vijf fasen beschreven: ontkenning, woede, onderhandeling, depressie en acceptatie (Kübler-Ross & Kessler, 2010). Met deze fasen karakteriseert Kübler-Ross het rouwproces van een stervende, maar wordt ook veel ingezet bij traumaverwerking en verandering.

Er zijn vele kritieken gegeven op dit model. Zo is het normatief op te vatten. Daarmee bedoel ik dat het model aangeeft dat rouw volgens bepaalde vaste criteria zou moeten verlopen. Kübler-Ross heeft het zelf nooit zo bedoeld en schrijft ook in haar boek 'Over rouw': "De stadia hebben sinds hun introductie een ontwikkeling doorgemaakt, maar ze zijn in die vijfendertig jaar vaak helemaal verkeerd begrepen. Ze zijn nooit bedoeld geweest om chaotische gevoelens netjes in een hokje te stoppen" (Kübler-Ross & Kessler, 2010, p.10). In het rouwtaken-model van Worden (1992) onderscheidt hij vier taken:

1. Erkenning en aanvaarding van het verlies;
2. Emotionele doorleving van het verlies;
3. Aanpassing aan een leven zonder de overledene, aanpassing van de eigen identiteit;
4. De overledene emotioneel een plaats geven en de draad van het leven oppakken.

Naast het feit dat beide modellen normatief op te vatten zijn, beschrijven Van den Bout & Van der Veen (1997) andere punten van kritiek. Kort samengevat komt het erop neer dat er geen algemeen geldend rouwproces bestaat. Zowel de duur van het proces varieert per individu, als de wijze. Hij beschrijft dat er geen vaste opeenvolging van reacties zou zijn. Vanuit deze, maar ook andere modellen, is er in de loop der jaren een rouwparadigma ontstaan, ook wel een denkkader. Hierin worden de rouwsymptomen benoemd, gegeneraliseerd naar alle rouwenden. Als gevolg is er rondom rouw een 'universeel en normatief standaardmodel' ontstaan (Maes & Jansen, 2014). Dat wil zeggen dat elke rouwende dezelfde symptomen zou vertonen en het rouwproces volgens een aantal vaste fasen/taken doorloopt, zoals hierboven ook al omschreven. Rouwverwerking staat bij dit model centraal. Het verlies erkennen staat hierbij op de eerste plaats. Vervolgens het doorwerken van de pijn en de emoties, waarbij het gaat om de confrontatie met de pijn en emoties. Hulpverleners waren van mening dat op die manier de rouw voorbij zou gaan (Maes & Modderman, 2014). Het

volgen van dit standaardmodel zou er namelijk voor zorgen dat de rouwende een nieuw evenwicht vond, de verlorene een plaats kon geven, het verlies kon accepteren en dus weer verder kon gaan met zijn leven. Naar mijn visie en ook volgens deskundigen, waar later meer over uitgeweid zal worden in dit artikel, gaat het niet om het doorwerken van of geconfronteerd worden met de pijn en emoties. Het gaat niet om het verwerken van rouw, maar juist om het verlies integreren in iemands leven.

Belemmerende factoren

Binnen onze huidige samenleving bestaan er een aantal factoren die de verouderde visie op rouw in stand houden. Zo bestaan er rondom het verwerken van een verlies vele clichés. Zoals dat verlies verwerkt moet worden voordat je verder kunt met je leven (Maes & Modderman, 2014). Het suggereert dat rouwen iets is waar je een streep onder moet zetten. Je zou over het verlies heen moeten komen. Uit ervaring en gesprekken met mensen om mij heen die een dierbare hebben verloren, blijkt dat het helemaal niet gaat om het afsluiten en/of vergeten van het verlies. Elders in dit artikel zal ook blijken dat het juist gaat om dat de rouwende een manier vindt om het verlies te integreren in zijn leven en zo verder te kunnen (Neimeyer & Sands, 2011). Naast de clichés, heerst er in de westerse cultuur een 'winstcultuur'. Het maximaliseren en nastreven van winst domineert hierin. Ruimte voor verlies, waar bijvoorbeeld stilstand, wanhoop en onmacht bij komen kijken, is in deze cultuur moeilijk en confronterend. Er wordt het liefst alleen naar de factoren van winst gekeken, zoals groei, macht en houvast (De Mönnink, 2008). Verder wordt er vaak nog naar rouw gekeken alsof het een medisch model is, wat voor een opdeling in gezond en ziek, normaal en pathologisch zorgt (Maes & Modderman, 2014). Wat betreft kinderen/jeugdigen is altijd gedacht dat zij niet 'echt' rouwen, maar zij rouwen ook (Spuij & Boelen, 2014). Weliswaar op een wat andere manier dan volwassenen. Kinderen kunnen namelijk niet altijd hun emoties en gevoelens onder woorden brengen en kunnen vaak ook niet lange tijd achter elkaar rouwen. Ze wisselen verdriet af met spelen en daardoor kunnen ouders of andere volwassenen denken dat het kind niet echt rouwt.

Huidige kijk op rouwverwerking binnen onze samenleving

Nog vaak wordt er vanuit gegaan dat het voor alle rouwendenden gezond is om emoties te uiten, deze niet op te kroppen en ze ook niet te verdringen (Maes & Modderman, 2014). Rouw wordt vaak gezien als de pijn die ervaren wordt na een verlies. Wanneer deze pijn niet gevoeld wordt, zou dat betekenen dat de rouwende ontkent of zijn rouwproces uitstelt. Als er te lang hevige pijn wordt ervaren, dan wordt het als pathologische rouw gezien. Ondanks dat William Worden en Kübler-Ross de chronologische of lineaire volgorde van hun modellen relativeren, wordt in de praktijk door professionals vaak teveel vastgehouden aan deze fasen en taken, zo noemt ook rouwdeskundige Daan Westerink in een interview bij omroep Max. De rouwverwerking zal voor iedereen volgens een aantal stadia, fasen of taken verlopen. Deze kunnen door elkaar lopen, maar werken allen toe naar een eindpunt. Het doel van deze wijze van rouwverwerking is het loslaten van de emotionele band met de verlorene om zo afscheid te kunnen nemen en verder te kunnen gaan met het leven. Er wordt vervolgens niet meer aan de verlorene gedacht en er wordt geen verdriet meer getoond. Oftewel de rouwende kan de verlorene achter zich laten, een schrikbarend gevolg van het verkeerd gebruik maken van goed bedoelde rouwmodellen binnen onze cultuur. In gesprek met collega's van het maatschappelijk werk over rouw, wordt door hen verschillende tijdslimieten gesteld aan wanneer een verlies verwerkt zou moeten zijn. De één zegt dat na zo'n twee jaar iemand zijn leven weer moet kunnen oppakken en volgens de ander na een maand. Bernts (2001) geeft aan dat er een gemiddelde van zo'n anderhalf jaar bestaat voor het verwerken van een verlies. Naar mijn visie is het tijd om meer doordacht met rouw om te gaan en daar bedoel ik mee dat er geen eindpunt is voor rouw.

Geen enkel bewijs van geldigheid

Onderzoek heeft geen enkel bewijs van de geldigheid van het besproken universeel en normatieve standaardmodel aan kunnen tonen. Deze kijk op rouw wordt ook wel gezien als een rouwmythe (Silver & Wortman, 2002) of als rouwsluiers welke heersen binnen onze cultuur (Van den Bout, 1996). Het gaat hierbij om uitspraken als: 'Je moet hem loslaten, anders kom je niet verder in je leven,' die het zicht op rouw versluisen en ons rouwproces hierdoor belemmeren. Dit soort uitspraken zorgen namelijk voor een norm: 'zo hoort het'. In de praktijk wordt door professionals, waarmee ik gesproken heb, ervaren dat deze kijk voor veel rouwendenden het rouwproces eerder bemoeilijkt dan faciliteert. Een collega beantwoordt mijn vraag 'wat zou een cliënt vooral niet

moeten doen rondom rouw?', met dat de cliënt vooral niet moet denken dat hij alles precies zo moet doen als dat zijn buurman zegt hoe het moet. Ze geeft aan dat het goed is om met de cliënt te kijken naar wat zijn eigen manier is en hem daar volledig de ruimte in te geven. "Vrijwel niets is 'gek'," benoemt mijn collega Van Schaik. Een belangrijk aspect naar mijn idee, de norm die heerst binnen onze cultuur heeft veel invloed op de wijze waarop een rouwende denkt te moeten rouwen. Daar moeten we vanaf. Iedereen heeft een unieke manier van reageren op rouw, oftewel er zal geen vaststaande norm voor rouw mogen heersen.

Het nieuwe integratieve rouwmodel

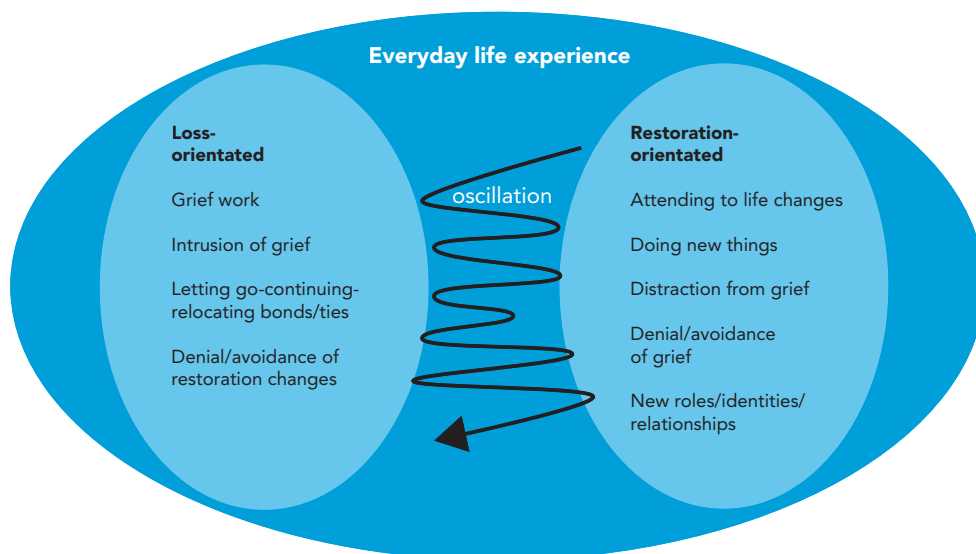
Als reactie op tal van nieuwe inzichten uit onderzoek en theorieën is er een nieuw denkkader ontstaan. Maes en Modderman (2014) vatten in het handboek 'Rouw, Rouwbegeleiding, Rouwtherapie de nieuwe theorieën rondom rouw samen en noemen dit model het 'integratief ontwikkelingsmodel'. Binnen dit model worden vier belangrijke aspecten benoemd. Als eerste wordt beschreven dat rouw een multidimensionaal proces is. Daar wordt mee bedoeld dat een verlies de rouwende in alle aspecten en dimensies kan raken: lichaam, emoties, denken, gedrag, relationeel en existentieel/spiritueel. Als tweede wordt het rouwproces gezien als een reactie op een verlies, zowel reactief (intern voorgeprogrammeerde reactie) als actief (zelf keuzes maken). Als derde betekent rouw het verlies van een betekenisvolle relatie. De rouwende zal verder moeten leven met het gemis van een relatie welke betekenis voor hem had. Zo zou het kunnen gaan om het gemis van een moeder, waarbij hij altijd terecht kon voor wijze raad. Of bijvoorbeeld het gemis van een goede vriend, waaraan hij altijd alles kwijt kon. Als laatste wordt rouw gezien als een aanpassingsproces. Men zal tenslotte verder moeten in een

leven zonder de fysieke ander met zijn bijbehorende rollen en betekenissen. Daar zal de rouwende zich op aan moeten passen en wellicht zelfs in moeten veranderen. Daarnaast laat Maes (2007) in zijn eerder verschenen boek 'Leven met gemis' zien dat er binnen zijn model drie kernprocessen zijn binnen het verwerken van rouw. Deze zullen hieronder verder uitgewerkt worden.

Balans in herstelgericht en verliesgerichte coping

Stroebe en Schut (1999; 2002) hebben het duale procesmodel van rouw ontwikkeld. Het beschrijft hoe men na een verlies verdergaat, door balans te vinden. Het gaat hierbij om twee richtingen, ook wel copingstrategieën: verliesgericht en herstelgericht. Bij de verliesgerichte copingstrategie zal de rouwende bezig zijn met het verlies, bijvoorbeeld door te denken aan de overledene en te ontkennen dat het leven verder gaat. Terwijl bij de herstelgerichte copingstrategie hij bezig zal zijn met hoe hij zich aan kan passen aan de veranderingen die ontstaan in hemzelf en in zijn leven na het verlies. Bijvoorbeeld door nieuwe vaardigheden aan te leren en nieuwe rollen of taken op zich te nemen.

Soms zullen rouwenden vermijden om stil te staan bij het verlies, zoeken zij afleiding en vermijden ze dat het verlies er is. Het blijkt dat het kunnen vermijden van te intense emoties om de pijn draagbaar te houden gezond is (Maes & Modderman, 2014). Heftige emoties kunnen niet in één keer toegelaten worden, daarom worden ze soms vermeden om op die manier de emoties in kleine stukjes toe te kunnen laten. Gezond rouwen wordt volgens Stroebe en Schut (1999; 2002) gezien als het flexibel heen en weer bewegen tussen deze twee copingstrategieën zoals weergegeven in afbeelding 1 (Westerink, 2014).

Het is van groot belang dat te allen tijde in acht wordt gehouden dat elk individu rouwt op zijn eigen unieke manier. Uit onderzoek komt naar voren dat vrouwen meer verliesgericht zijn en mannen eerder herstelgericht (Wijngaards de Meij et al., 2008).

Zelf ben ik drie maanden na het overlijden van mijn moeder thuis blijven wonen en was ik daarin veel met het verlies bezig. Ik haalde veel herinneringen op door foto's en films terug te kijken en sprak veel met mijn vader over mijn moeder. Ook koos ik ervoor om me niet bezig te houden met studie of werk, om mezelf zo volledig de tijd te kunnen geven om met het verlies langzaam te integreren in mijn leven zonder moeder. Voor mij voelde dit goed, maar voor een vriend van mij was dat niet de juiste manier. Hij ging na het overlijden van zijn vader al na een week weer aan het werk en zocht zo afleiding, omdat hij bang was te verdrinken in zijn emoties als hij thuis zou blijven. Over ons beide is geen goed of fout te zeggen, iedereen gaat er op zijn eigen manier mee om.

Het belangrijkste in het verwerken van een verlies is, zo stellen Stroebe en Schut (1999; 2002), om balans te vinden tussen bezig zijn met het verlies en met zijn en met het leven dat doorgaat. Ik kan nu, vijf jaar na het overlijden van mijn moeder zeggen dat ik een balans heb gevonden tussen de twee copingstrategieën. Ik studeer weer, ik kan genieten van de kleine dingen in het leven, maar soms kan ik ook ineens weer verdrietig zijn vanwege het gemis van mijn moeder. Naar mijn idee is het vinden van deze balans een zoektocht naar wie je bent, wat je belangrijk vindt, maar ook wat je mist door het verlies van iemand en hoe jij denkt dat dit gemis verzacht kan worden. Stap voor stap kan de rouwende op zoek naar zingeving. Ter ondersteuning heb je daarvoor hulpbronnen, zoals je omgeving. Daarnaast heb je ook jouw eigen denkkader/bakens waarmee bepaald wordt of jij wel van jezelf mag rouwen en wat je bijvoorbeeld van jouw manier van rouwen vindt. Deze factoren kunnen helpend zijn, maar soms kunnen ze ook juist het rouwproces belemmeren. Bewustwording van dat eigen denkkader is soms lastig, maar kan helpen bij het zoeken naar wat er ontbreekt en wat iemand nodig heeft om in balans te raken.

Veerkracht

Veerkracht gaat over het vermogen om een verlies te kunnen dragen en je aan te kunnen passen aan een leven zonder de overledene. Oftewel de denkbeeldige 'rugzak' die iemand met zich meedraagt en vult gedurende zijn leven. Het is één van de belangrijke componenten van rouw. Vaak wordt er nog door hulpverleners een diagnose gesteld waarbij de nadruk ligt op de ongezonde symptomen of op de afwezigheid van rouwreacties. Terwijl de meerderheid van rouwenden gezonde reacties vertoont (Maes & Modderman, 2014). Van groot belang is dat deze 'ongezonde' symptomen niet meteen benoemd worden als ontkenning of verborgen rouw. Chronisch verdriet is geen pathologie. Uit onderzoek van Bonanno (2009; 2011) blijkt namelijk dat de meeste mensen (35 tot 65%) zich aanpassen aan de meest extreme traumatische situaties met minimale verstoring van hun algemene functioneren. Slechts 10 tot 15% van de rouwenden ontwikkelt chronische rouwreacties, ofwel blijvende heftige rouwreacties als obsessief gedrag of zich vergrijpen aan verslavende middelen. Het vermogen om je als rouwende aan te passen na een groot verlies noemen we dus veerkracht. Of iemand veerkrachtig of problematisch zal reageren op een verlies is afhankelijk van een verscheidenheid aan risico- en protectieve factoren. Zo is bijvoorbeeld de wijze waarop iemand in zijn jeugd gehecht is van invloed, maar ook hoe iemand eerder is omgegaan met verliezen en/of een bepaalde wijze van omgaan met verlies heeft overgenomen van zijn ouders of misschien zelfs voorouders. Ook de eigen denkkaders/baken, zoals hierboven al omschreven zijn, zijn van grote invloed.

Om emoties te kunnen verdragen zonder erin te verdrinken of zonder ze te moeten verstoppen, is emotieregulering een belangrijk instrument. In onze westerse cultuur merk ik dat te lang en te sterk je emoties uiten gezien wordt als iets ongezonds, maar aan de andere kant het opkroppen van emoties ook. Ik ben van mening dat emoties een signaalfunctie hebben, ze geven informatie over onszelf, maar ook over de relatie tot de ander, de wereld en onze reacties daarop. Het is belangrijk om hier naar te luisteren en niet bang te zijn om ze te uiten, rouw mag er namelijk zijn. Wanneer een rouwende het lukt om zijn emoties te reguleren, oftewel zijn emoties durft toe te laten, maar er vervolgens niet in verdrinkt, kan hij zich makkelijker aanpassen na een verlies (Maes & Modderman, 2014). Emotieregulering komt eigenlijk overeen met het bovengenoemde duale procesmodel, waarin ook naar balans wordt gezocht.

Betekenisgeven helpt integreren

Als laatste laat het model van Maes ook zien hoe verlieservaringen iemand maakt tot wie hij is. Verlies is een essentieel menselijke ervaring. Het zorgt voor de vorming als mens. Iedereen maakt verliezen mee in zijn leven, zowel groot als klein. De verliezen zullen geïntegreerd moeten worden in onze identiteit en zullen vervolgens deel uit maken van onze autobiografie. Volgens Neimeyer en Sands (2011) is rouw een zoektocht die wordt geïnitieerd door verlies naar zin en betekenis. Zij stellen dat wanneer rouwenden betekenis kunnen geven aan het verlies, zij zich beter aanpassen en het verlies beter kunnen integreren in hun eigen leven.

Zelf heb ik ook betekenis kunnen geven aan het verlies van mijn moeder. Na een lange weg, waarin ik zocht naar een balans in het bezig zijn met het verlies, maar ook weer stap voor stap naar mijn toekomst durfde te kijken, heb ik ingezien dat ik door het ziekteproces en het overlijden van mijn moeder sterker ben geworden. Natuurlijk had ik deze groei als mens liever op een andere manier doorgemaakt, maar dan was ik niet de persoon geworden wie ik nu ben en waar ik erg trots op ben. Daarnaast herken ik ook eigenschappen van mijn moeder in mezelf. Deze herkenning geeft mij kracht om deze mooie eigenschappen te dragen en ik ervaar hierdoor een blijvende verbinding, over de dood heen, met mijn moeder. Om deze betekenis te kunnen geven, heb ik een weg bewandeld van vallen en opstaan.

Gecomplieerde rouw

Rouw is een dynamisch en gezond proces. Het hoort bij het leven en iedereen zal er op zijn eigen unieke manier op reageren. Volwassenen, jongeren, maar ook kinderen. Velen zullen verdriet ervaren en enige mate van ontwrichting ervaren, maar lopen niet vast in hun rouw (Bonanno, 2004). Wanneer een rouwende wel vastloopt en gecompliceerde rouw ontwikkelt, wat volgens Boelen en Prigerson (2012) in aanmerking komt om als volwaardige stoornis opgenomen te worden in de DSM, zal hij professionele hulp nodig hebben. Uit onderzoek blijkt dat bij volwassenen en jongeren na zes maanden de depressieve gevoelens die bij rouw kunnen ontstaan vaak afnemen, terwijl bij gecompliceerde rouw dit stabiel blijft (Spuij & Boelen, 2014). De rouwende zou doorverwezen kunnen worden naar specialistische ondersteuning.

‘Rouw is de prijs van de liefde’

Ik denk dat als elke rouwende zich bewust is van het feit dat rouw geen eindpunt heeft en dat zijn dierbare niet vergeten en weggestopt hoeft te worden, hij meer rust zal hebben. Verliezen zullen geïntegreerd worden in onze identiteit en maken deel uit van onze autobiografie. Soms zal het leven weer wat makkelijker gaan, maar ook zullen er opnieuw momenten van verdriet komen. Of dat nou een jaar na het overlijden is of na 40 jaar, naar mijn idee laat zo’n moment juist zien hoeveel je om de overledene geeft. De uitspraak: ‘Rouw is de prijs van de liefde’ bestaat immers niet voor niets!

Literatuur

Bernts, T. (2001). *Jongeren in rouw* (no. 484). Nijmegen: Kaski.

Boelen, P.A., & Prigerson, H.G. (2012). 'Commentary to the inclusion of persistent complex bereavement-related disorder in DSM-5.' In: *Death Studies*, 36, 771-794. DOI: 10.1080/07481187.2012.706982

Bonanno, G. (2004). 'Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely adverse events?' In: *American Psychologist*, 59, 20-28.

Bonanno, G. (2009). *The other side of sadness: what the new science of bereavement tells us about life after loss*. New York: Basic Books.

Bonanno, G. (2011). 'Resilience to Loss and Potential trauma'. In: *The Annual Review of Clinical Psychology*, 7.

Bout, J. van den. (1996). *Rouwsluiers: over verliesverwerking*. Utrecht: De Tijdstroom.

Bout, J. van den, & Veen, E. van der (red.) (1997). *Helpen bij rouw*. Utrecht: De Tijdstroom.

Kübler-Ross, E. & Kessler, D. (2010). *Over Rouw. De zin van de vijf stadia van rouwverwerking*. Amsterdam: AmbolAnthos Uitgevers.

Maes, J. (2007). *Leven met gemis. Handboek over rouw, rouwbegeleiding en rouwtherapie*. Wijkmaal-Leuven: Zorg-Saam.

Maes, J. & Jansen, E. (2014). *Ze zeggen dat het overgaat. Het boek dat je helpt om te gaan met rouw en verdriet*. Antwerpen: Witsands Uitgevers.

Maes, J. & Modderman, H. (2014). *Handboek Rouw*,

Colofon

*Instituut voor Social Work/Lectoraat Innovatieve
Maatschappelijke Dienstverlening,
november 2015*

Tekst: Instituut voor Social Work/
Marketing & Communicatie

Redactie: Instituut voor Social Work/
Marketing & Communicatie

Fotografie: Femke van den Heuvel, Utrecht

Vormgeving: Troost communicatie, Utrecht